

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ

*“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године*

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић

Проф. др Марија Крвавац

Проф. др Владимир Боранијашевић

Доц. др Бојан Бојанић

Доц. др Драган Благић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-062-5

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

UDK 342.22(497.11)

341.217.02(4-672EU:497.11)

340.131(497.11)

Др Душанка ЈОВОВИЋ*

**ВЛАДАВИНА ПРАВА КАО КОМПОНЕНТА ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ
РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ПРОЦЕСУ ЕВРОПСКИХ
ИНТЕГРАЦИЈА**

Апстракт: Земље бившег социјалистичког система су након пада Берлинског зида биле принуђене да промене природу кључних одредница привредног система, што је неминовно значило и промену природе пословног амбијента у оквиру кога функционишу економски субјекти. Са свих страна, ова промена подразумевала је корените институционалне трансформације. Пратећи логику тих догађања, у раду су сагледаване карактеристике процеса институционалног развоја Републике Србије у овом веку. Од многих показатеља институционалних промена земаља креираних од стране референтних светских организација, у раду се феномен институционалног развоја земаља сагледава помоћу показатеља Владавина права као једног од пет компоненти композитног индикатора Квалитета јавног управљања Светске банке. Пошло се од чињенице да Република Србија као и остале земље Западног Балкана (Црна Гора, Босна и Херцеговина, Македонија и Албанија) на свом путу ка чланству у ЕУ морају да прођу различите фазе приближавања својих привредних система архитектури привредних система земаља ЕУ, почев од потписивања уговора о стабилизацији и придруживању, добијања статуса кандидата, преговора о чланству и коначно чланства у ЕУ. Током трајања ових фаза, одвија се процес институционалног приближавања земаља Западног Балкана државама ЕУ. Компарацијом показатеља Владавина права Републике Србије и осталих земаља Западног Балкана у периоду 1996-2017. дошло се до закључка да се највећи напредак среће код Црне Горе и Србије. Објашњење је да је Србија доста дуго након слома социјалистичког привредног система крајем девете деценије претходног века, доста дуго одлагала реформе које подразумевају изградњу институционалних претпоставки за развој тржишне економије, тако да је ушла у процес институционалних промена са закашњењем и ниском стартном вредношћу индекса владавине права. Реформе су практично почеле да се спроводе тек 2002. године.

* Редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, dusanka.jovovic@pr.ac.rs

Кључне речи: институције, институционални развој, владавина права, Република Србија, Европска унија.

1. УВОД

У литератури се наглашава да је владавина права (јасно дефинисање и системска примена закона) предуслов ефикасног улагања предузетника у људски и физички капитал, будући да инвестиције подразумевају извесност намераване употребе. У бројним радовима са овом тематиком, посебно се апострофира значај поштовања својинских права која се морају заснивати на јасној, веродостојној и применљивој законској регулативи којом се гарантује да појединци и предузећа не могу бити лишени својине, осим у случајевима да прекрше закон, па и тада, једино на основу одговарајућег судског процеса¹.

Институције представљају једну од кључних детерминанти економског успеха земаља². Оне то чине на различите начине, почев од стварања предуслова за ефикасну алокацију ресурса ка најпродуктивнијим употребама, до креирања амбијента у којем знање комерцијализовано у иновације доминантно профилише економску динамку. Велики број истраживања потврђују став да институције код многих недовољно развијених земаља представљају недостајући фактор економског раста³. Притом, готово да нема студија које констатују постојање негативне корелације између развијености институција и економског раста. Ово и поред чињенице да је природа институција крајње флуидног карактера и да је, строго говорећи, концепт институција практично немерљив у светлу недвосмисленог сагледавања њиховог утицаја на квалитет кључних економских перформанси појединих земаља.

Земље попут Чешке, Мађарске, Пољске и Словеније примениле су пут брзог отварања тржишта спремно прихвативши и све проблеме које је то отварање подразумевало. То је допринело њиховом брзом институционалном развоју и остварењу бројних предности по том основу. Остале транзиционе земље су такође пошле тим путем, али ишле неупоредиво спорије. Неспорно, из најразличитијих разлога, земље Западног Балкана су у том процесу ишле најлаганије. За разлику од осталих једанаест транзиционих земаља које су постале чланице ЕУ, Република Србија и остале четири земље Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора) се налазе

¹Michael Burda, Charles Wyplost, *Макроекономја*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd, 2012., 87

²Acemoglu Daron, *Lecture Note for Political Economy of Institutions and Development*: Massachusetts Institute of Technology, 2003., 42

³Michael Burda, Charles Wyplost, *op. cit.* 87

у различитим фазама аплицирања за пуноправно чланство у ЕУ. Црна Гора и Србија имају статус кандидата. Црна Гора је, до сада, отворила 31 преговарачко поглавље, а Србија 17. Северна Македонија је још 2005. године добила статус кандидата, а Албанија 2015. године. Споразум о стабилизацији и придруживању Босне и Херцеговине Европској унији је ступио на снагу 2015. године.

Имајући у виду претходно истакнуте чињенице, произилази став да земље које заостају у институционалним реформама, касне у процесу придруживања Европској Унији. Јасно је, међутим, да постоје бројни елементи за оцену квалитета институционалног развоја земаља. У раду је акценат стављен на владавину права. Владавина права означава систем у коме су сви грађани једнаки пред законом и у коме се свако кршење законских норми санкционише.

Сходно циљу истраживања, рад је структуриран тако да пружа:

- у задовољавајућем степену прихватљиву експликацију категорија институција, институционалног развоја и институционалних промена,
- сагледавање значаја процеса европских интеграција за институционални развој транзиционих привреда,
- приказ најзначајнијих индикатора развијености институција појединих земаља,
- анализу институционалног развоја Републике Србије и осталих земаља Западног Балкана на путу европских интеграција, мереног помоћу показатеља владавине права Светске Банке.

2. ИНСТИТУЦИЈЕ, ИНСТИТУЦИОНАЛНИ РАЗВОЈ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА ПРОМЕНА

Дуго времена у макроекономији, а посебно у њеном делу који се односи на теорију развоја доминирао је став по коме економски раст зависи од инвестиција, људског капитала и технолошких промена. Међутим, након указивања Норта и Томаса да, осим иновација, економија обима, образовања, раста физичког капитала, итд. постоје фактори, међу којима изузетно важно место припада категорији институција, које из „позадине” утичу на економски раст⁴, спроведена су бројна истраживања која су потврдила чврсту везу између изграђености институција и квалитета макроекономских перформанси.

Тврдња да природа институционалних аранжмана одређује карактер привредног система, посебно је значајна за транзиционе привреде, које су,

⁴ North Douglass C. & Thomas Robert Paul, The rise of the western world: A new economic history, Cambridge University Press, 1973., 38.

после рушења Берлинског зида, са већим или мањим закашњењима приступиле промени кључних привредно системских одредница са циљем изградње модела тржишне привреде. Ово из разлога што је један од предуслова за економску транзицију био успостављање институција које подржавају тржишни начин привређивања. Развој институција на почетку процеса транзиције требало је подржати оснивањем разних регулаторних тела задужених за доследно спровођење закона, од надзорних тела до правосудног система. Далеко важније од формалног оснивања регулаторних тела било је успостављање окружења које ће кроз транспарентност и предвидљивост институционалног оквира суштински допринети развоју тржишног начина привређивања.

Својеврстан узор транзиционим земљама на путу изградње тржишног начина привређивања били су привредни и политички модели развијених тржишних привреда. Њихов генерални циљ било је чланство у Европској унији. Прихватање критеријума ЕУ помогло је транзиционим земљама да постигну међународни кредибилитет реформи и да се супротставе унутарашњим притисцима за ревизију достигнутог нивоа развоја тржишта. Тај процес био је додатно појачан снажним механизмима за праћење имплементације преузетих реформских обавеза и законодавног усклађења у процесу придруживања ЕУ.

Институције представљају правила понашања путем којих људи смањују ризик и неизвесност будућих резултата садашњих економских и политичких активности. Институције ограничавају могућности избора па тако смањују трансакционе трошкове и неизвесност⁵. Означавају несумљиво, једну од кључних детерминанти економског успеха земаља. Не постоји сагласност међу истраживачима, по питању величине и правца њиховог утицаја на квалитет економских перформанси појединих земаља, поготово у дугом року.

Институције дефинишу оквир у којем, на различите начине, долази до убрзања економске динамике, од алокације ресурса ка најпродуктивнијим употребама, до креирања система подстицаја којим се подржавају иновације и раст људског капитала, што је језгро највећег броја савремених теорија економског раста. Произилази да оне имају одлучујућу улогу у генерисању економског просперитета у односу на друге покретаче⁶.

Суштина квалитетног институционалног оквира јесте у обезбеђивању адекватне структуре подстицаја у једном друштву, кроз креирање правила игре у економској и политичкој сфери, чиме се одлучујуће делује на

⁵ North, Douglass C. , *Institucije, institucionalna promjena i ekonomska uspješnost*, Masmedija, Zagreb, 2003., 13.

⁶ Dani Rodrik, Subramanian Arvind, From "Hindui Growth" to Productivity Surge: The mystery of the Indian Growth Transition, Paper presented at the IMF Jacques, 2004., 82.

унапређење макроекономских перформанси⁷. Притом, треба имати у виду чињеницу да институционална структура има две своје основне димензије – неформалну и формалну. Јасно дефинисана власничка права, обезбеђивање контроле над употребом и коришћењем ресурса, представљају доминантни сет формалних институција које детерминишу економску динамику⁸. Осим тога, карактеристике формалних институција, које се односе на независно судство, репрезентативне политичке институције, регуларне и слободне изборе, као и на институционално представљање мањинских група, представљају основ егзистенције ефикасног политичко-институционалног окружења.

Шири поглед на институције говори да су оне правила понашања у неком друштву, те да су то ограничења која су људи поставили да би обликовали своје интеракције. Надаље, институције смањују неизвесности и доприносе успостављању стабилне структуре људских интеракција повећавајући тиме предвидивост одлука економских актера. Неке су институције иманентне већини земаља, док су друге присутне само у појединим земљама и регионима. Због тога је увек крајње дискутабилно да ли увезене институције могу успешно да истисну домаће институције. Неке институције се развијају током дугог временског периода, док друге ишчезавају истеком краћег или дужег периода времена.

У данашње време постоје институције које су биле познате и у прошлости. Такође, постоје институције које у неким земљама дају одличне резултате док је другима њихов утицај на унапређење економске ефикасности миноран. То су чињенице које је потребно знати на почетку сваке расправе о институцијама.

Снажне институције утичу на више нивое бруто домаћег производа по становнику будући да обликују услове за инвестиције, иновације и раст. Све економски развијене привреде почивају на снажним институцијама као што су владавина права, спровођење уговора и право власништва. Друштва са slabим институцијама дугорочно спорије расту. Потпуно је извесно да у земљама у којима је корупција и присвајање приватног власништва уобичајено, поврат на инвестиције је смањен, а могуће и да га уопште нема. Недостатак владавине права одражава се на економске активности па ће се тако развијати области у којима је опасност од губитка најмања. У таквим друштвима развијају се радно интензивне активности, док су капиталом и знањем интензивна предузећа доминантно у власништву јавног сектора.

⁷ North Douglass C. Economic Performance Through Time. *The American Economic Review*, 84 (3), 1994., 359-368.

⁸ Dani Rodrik, *Institutions for High-quality growth: What they are and how to acquire them*, *Studies in International Comparative Development*, 35(3), 2000., 3-31.

У развијенијим друштвима до изражаја долазе више формалне од неформалних институција, а у сиромашнијим друштвима, где су формалне институције мање развијене, значајније су неформалне институције. У таквим се друштвима не ретко дешава да неформалне институције замењују формалне. Неформалне институције се развијају и обликују током дужег временског периода па не чуди да људске навике и специфични обрасци културног понашања представљају категорије које су отпорне на нагле промене институционалних аранжмана.

Категорија која је везана економским анализама институција односи се на трансакционе трошкове. У ширем смислу, може се рећи да су то трошкови свих средстава која су потребна да би се трансакција обавила. Притом се имају у виду трошкови прикупљања информација, преговарања о условима, трошкови склапања уговора, реализације власничких права и надзора спровођења трансакције. Склад између формалних и неформалних правила смањује трансакционе трошкове и доприноси повећању богатства заједнице. Институције које повећавају мобилност капитала, које смањују трошкове информисања и трошкове преузимања ризика побољшавају реализацију уговора, директно доприносе смањењу трансакционих трошкова. Тиме институције стварају оквир за јачање продуктивности и конкурентности и у коначном скору стварају окружење повољно за економски раст.

3. ПОКАЗАТЕЉИ РАЗВИЈЕНОСТИ ИНСТИТУЦИЈА

Најчешће коришћени показатељи институционалног развоја су: Хертицов индекс економских слобода, Индекс институционалних реформи транзиционих земаља Европске банке за обнову и развој, Индекс перцепције корупције⁹, Индекс квалитета јавног управљања Светске Банке.

Индекс економских слобода Хертиц фондације један је од најчешће коришћених показатеља квалитета институција у земљама¹⁰. Садржи сублимиране показатеље економских слобода: слободе пословања, слободе трговине, монетарне слободе, фискалне слободе, власничка права, слободе од утицаја државе, слободе улагања, финансијске слободе, слободе од корупције и слободе радне снаге. Стручни ауторитет има велики утицај на формирање ставова западних инвеститора о економској политици и политичкој стабилности, као и институционалном развоју посматраних земаља

⁹ Corruption Perceptions Index , *Transparency International*, 2018.

¹⁰ *Index of Economic Freedom*, The Heritage Foundation, 2018.

Индекс институционалних реформи транзиционих земаља представља оцену Европске банке за обнову и развој о напредовању земаља у транзицији¹¹. Одређивање вредности индекса базира се на класификационом систему који је развијен 1994. године. Индекси имају вредности од 1 до 4+, где 1 представља незнатне промене од статуса ригидне планске економије до 4+ што означава ниво стандарда развијене тржишне економије. Процене се раде у шест подручја: приватизација великих система, приватизација малих и средњих предузећа, квалитет власти и реструктурирање предузећа, ценовна либерализација, трговина и спољнотрговинска размена и конкурентност.

Институционални развој се такође изражава помоћу показатеља глобалног управљања Светске банке¹². Индикатор говори о институционалном квалитету у шест области: транспарентности рада јавних институција, политичке стабилности и одсуства насиља, ефективности државе, регулаторног квалитета, владавине права и контроле корупције. Граничне (максималне, односно минималне) вредности појединачних области индикатора институционалног развоја јесу 2,5 и -2,5.

Табела 1: Показатељи развијености институција

Назив и ознака варијабле	Дефиниција	Извор података
Херитиц укупни индекс економских слобода	Композитни индекс се састоји од десет појединачних индекса и мери ниво институционалне развијености појединих земаља.	Херитиц фондација
Индекс институционалних реформи транзиционих земаља	Композитни индекс који се састоји од просека шест појединачних индекса () који попримају вриједности од 1 до 4+.	Европска банка за обнову и развој
Индекс перцепције корупције	Перцепција нивоа корупције у земљи. Индекс може имати вредност од 0,0 до 10,0 с тим да већа вредност значи мање корупције у земљи.	Transparency International
WGI показатељ квалитета јавног управљања	Одражава перцепције квалитета јавних услуга, квалитета цивилног друштва и степена његове независности од политичких притисака, квалитета формулације политика и њихове имплементације, као кредибилитета власти у спровођењу таквих политика	Светска банка
WGI показатељ владавине права	Показује поверење у полицију, поштовање правила, спровођење уговора, заштиту власништва. Може имати вредност од -2,5 до +2,	Светска банка

Извор: Аутор

¹¹ *Transition Report*, European Bank for Reconstruction and Development, 2018.

¹² *The Worldwide Governance Indicators*, World Bank, 2018.

Код мерења институционалног развоја одређена доза субјективности ипак се не може избећи. Мерење квалитета формалних институција укључује субјективно вредновање владавине права, субјективни поглед на ефикасност власничких права, субјективни утисак о бирократији и о препрекама за обављање посла. Још је теже мерити неформалне институције и неформална ограничења. Постоји велики број показатеља институционалног развоја па је проблем одабира поузданог показатеља додатно изражен. Посебан проблем при томе представља што показатељи настоје свести различите земље с различитим наслеђем на универзални заједнички именилац што не доноси увек добре резултате. Наиме, зависно од земље седишта организације која формира показатеље институционалне развијености, нагласак може бити стављен на неке институције које су у тој земљи нарочито значајне или функционалне, у другим земљама могу те исте институције имати малу или сасвим супротну улогу, па је могућ настанак искривљене слике. Зато је потребан велики опрез при оцењивању институционалне развијености неке земље, нарочито ако се упоређују државе с великим културолошким, историјским или друштвеним разликама. Свака земља има своја правила, норме и обичаје које би свако мерење требало узети у обзир приликом њиховог свођења на заједнички именилац.

4. ПОКАЗАТЕЉ ВЛАДАВИНА ПРАВА СВЕТСКЕ БАНКЕ: ПРИМЕР ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА У ПЕРИОДУ 1996-2017

Основна идеја код употребе показатеља Владавина права Светске банке је да се измери атрактивност инвестиционе климе земље узимајући у обзир ефикасност спровођења закона, поштовање уговора, као и стање осталих утицаја на очување својинских права. Премда су ови подаци по својој природи субјективни, њихову прецизност повећава консултовање локалних стручњака који добро разумеју стварно стање на терену.

Иако постоје различите фазе у процесу интегрисања у заједнички европски економски и политички простор, од потписивања уговора о стабилизацији и придруживању, добијања кандидатског статуса, преговора о чланству, чланства у ЕУ, у овом поднаслову рада се процењује интензитет институционалних промена Републике Србије и осталих земаља Западног Балкана у процесу европских интеграција. Јер, „општеприхваћено је становиште да разлике у нивоима социјалног и економског развоја земаља у многоме зависе од начина уређености њихових институција. Због тога, реформе и представљају начин да се остваре потребне институционалне промене са јасним циљем да се успоставе институције које су својствене

развијеним тржишним економијама¹³. У циљу стицања што реалније слике у раду су дати компаративни подаци и за остале четири земље Западног Балкана, које се могу означити земљама закаснеле транзиције. Сагледаване земље Западног Балкана се налазе у различитим фазама пре пријема у пуноправно чланство. Црна Гора и Србија се налазе у фази Преговора о чланству, Македонија је док је Босна и Херцеговина и Албанија.

Интензитет институционалних промена се квантифицира WGI показатељем владавине права Светске банке. Ово из разлога што је у земљама, у којима нема доследне владавине права и где се не осигурава доследно спровођење уговора, смањена заинтересованост економских агената за инвестиције, посебно за инвестиције које су повезане с иновацијама. То даље доводи до заостајања у продуктивности и последично отвара простор корупцији и политикама тражења ренти. Надаље то узрокује субоптималну алокацију ресурса која с временом постаје све мање ефикасна. У земљама где су институције тако формиране, оне могу имати значајнији утицај на нестабилност и кризе него што га могу имати економске политике. У таквим се случајевима погрешне макроекономске политике појављују као последица постојећих институционалних проблема, а не као главни узрок нестабилности. Присутни институционални проблеми одражавају се на привреду путем бројних испреплетених макроекономских и микроекономских канала. Узрок спорог раста таквих земаља лежи у институцијама, а макроекономске политике које не доводе до раста њихова су последица.

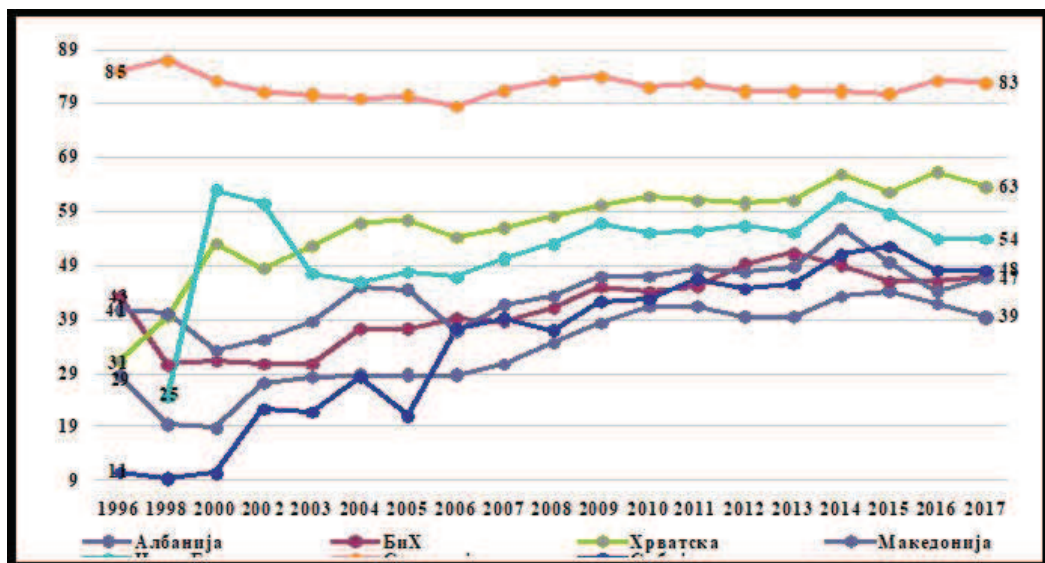
Владавина права одражава перцепцију у којој мери становници неке земље и привредници имају поверење и поштују правила у друштву, а посебно се односи на квалитет извршења уговора, имовинска права, рад полиције и судова, као и вероватноће настанка злочина и насиља. Овај показатељ је један од шест појединачних варијабли (Глас и одговорност, Политичка стабилност и одсуство насиља, Ефективност владе, Регулаторни квалитет, Владавина права и Контрола корупције) за израчунавање показатеља Глобална ефикасност јавног управљања¹⁴. Ради се о агрегатном индикатору који комбинује ставове великог броја испитаника (предузећа, грађана и стручњака) у индустријски развијеним земљама и земљама у развоју. Израчунава се коришћењем података из преко 30 појединачних извора које су произвели различити истраживачки институти, истраживачки

¹³ Лековић, Властимир, *Институционална економија*, Економски факултет Универзитета у Крагујевцу, 2010., 259.

¹⁴ Глобални показатељи ефикасности управљања (The Worldwide Governance Indicators - WGI) извештавају о агрегатним и индивидуалним показатељима управљања за преко 200 земаља и територија у периоду 1996–2017. године.

центри, невладине организације, међународне организације и предузећа из приватног сектора¹⁵.

Графикон 1: Положај земаља Западног Балкана према индикатору Владавина права - процентни ранг који се креће у распону од 0 (најнижи) до 100 (највиши)

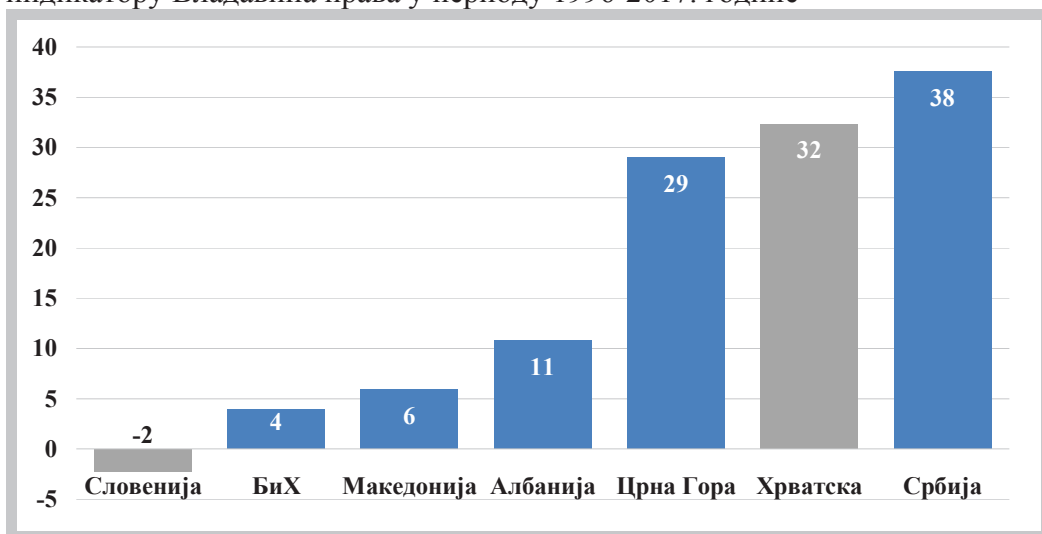

Извор: обрада аутора, на основу података преузетих са info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx?fileName=wgidataset.xlsx

У 2017. години, од пет земаља Западног Балкана (Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора и Србија), најбоље оцењене у погледу Владавине права има Црна Гора (са оценом 54 на скали од 1 до 100), а најлошију има Албанија (са оценом 39), док су оцене преостале три земље Западног Балкана готово изједначене (оцена Србије је 48, а Македоније и Босне и Херцеговине 47). Ако добијене оцене земаља Западног Балкана упоредимо са оценама за Словенију и Хрватску (оцене су 83 и 63 респективно), видимо да ове земље значајно заостају у погледу владавине права у односу на ове две земље некадашње СФРЈ, а данас чланице Европске уније.

¹⁵ Kaufmann Daniel, Kraay Aart, Mastruzzi Massimo, The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430, 2010. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1682130>

Графикон 2: Промена ранга земаља Западног Балкана према индикатору Владавина права у периоду 1996-2017. године

Извор: обрада аутора, на основу података преузетих са info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx?fileName=wgidataset.xlsx

У периоду 1996-2017. највећи напредак у области владавине права забележила је Србија (оцена је побољшана за 38 поена, са 11 на 48 поена на скали од 1 до 100), а следе је Црна Гора (оцена је побољшана за 29 поена, са 25 на 54 поена)¹⁶ и Албанија (раст оцене од 11 поена, са 29 на 39 поена), док је најмањи напредак међу селектованим земљама Западног Балкана остварила Босна и Херцеговина (раст од 4 поена, са 43 на 47 поена). Уочава се да је ранг (оцена) Словеније смањена у посматраном периоду (за два поена), што је супротно од Хрватске где је оцена повећана 32 поена у 2017. години у односу на 1996. годину.

Табела 2: Ранг земаља Западног Балкана према индикатору Владавина права у периоду 1996-2017.

	1996	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Промена ранга 1996/2017
Албанија	29	19	41	41	39	39	43	44	42	39	11
БиХ	43	31	44	45	49	51	49	46	46	47	4
Хрватска	31	53	62	61	61	61	66	63	66	63	32
Македонија	41	33	47	48	48	49	56	50	44	47	6
Црна Гора		63	55	55	56	55	62	59	54	54	29

¹⁶ За Црну Гору почетна година посматрања је 1997. јер подаци за 1996. нису расположиви.

Словенија	85	83	82	83	81	81	81	81	83	83	-2
Србија	11	10	43	46	45	46	51	52	48	48	38

Извор: Обрада утора, на основу података преузетих са info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx?fileName=wgidataset.xlsx

Један од неспорно ограничавајућих фактора развојне конвергенције и убрзања пута земаља Западног Балкана ка чланству у ЕУ је свакако низак ниво показатеља Владавина права у односу на друге земље.

ЗАКЉУЧАК

Владавина права представља мултидимензионални коцепт, који укључује разноврсне компоненте попут сигурности појединаца и власничких права, контролу корупције и контролу извршне власти итд. Код многих земаља у развоју, слабост државних органа и неспособност да се обезбеди владавина закона, представљају снажну баријеру економском расту. У теорији је генерално прихваћен став да већа владавина права доводи до израженијих стопа економског раста.

Присутност владавине закона и јасних власничких права као и загарантованост поштовања уговора кључни су елементи институционалног оквира који обликује економске перформансе. У том смислу је економска ефикасност у значајној вези с институцијама које се односе на заштиту владавине права и спровођења закона, односно на смањење трансакционих трошкова.

Свака транзициона земља је одабрала свој развојни пут који је био зависан од историјског наслеђа и дотадашњег степена привредног и институционалног развоја, те о тадашњој политичкој и укупној ситуацији. Република Србија као и остале посматране земље Западног Балкана су још увек прилично удаљене од институционалних претпоставки које су неопходне да би се развила ефикасна и одржива тржишна привреда. У потпуно промењеном међународном окружењу и са великим изазовима са којима се на унутрашњем плану суочавају земље чланице ЕУ, и додатни ризици за оне које су ван ЕУ, ризици у погледу институционалне стабилности и развоја ће у наредном периоду бити додатно наглашени. То ће, вероватно, додатно отежати процес институционалне трансформације Републике Србије као и осталих земаља Западног Балкана.

Dusanka JOVOVIC, LL.D.

Full-time Profesor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**RULE OF LAW AS A COMPONENT OF INSTITUTIONAL
DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA IN EUROPEAN
UNION INTEGRATION PROCESS**

Summary

After the fall of Berlin wall the countries of the former socialistic system were forced to change the nature of the key determinants of their economics systems, that caused the change of the nature of the business environment in which economic subject are operating. This change implies deep institutional transformations. Following the logic of this process, the author analyzes the characteristics of the Republic of Serbia institutional developments in this century. Among numerous indicators of institutional changes created by referent world organizations, the article analyses the phenomena of institutional development in relation to the Rule of Law criterion as one among five components of the composite indicators settled by World Bank Quality Public Management. As well as the others West Balkan countries (Montenegro, Bosnia and Herzegovina, Macedonia and Albania), the Republic of Serbia on its path to European union membership has to pass different stages of integration of its economic system in order to achieve EU economic structure, starting from the signing of Stabilization and Association Agreement, obtaining a candidate status, negotiation process and finally EU membership. During these phases, the process of institutional development is ongoing as well as approaching of Western Balkan to EU. In comparison of Rule of Law indicators between Republic of Serbia and other Western Balkans countries in period 1996-2017 we could conclude that the best results are visible in Republic of Serbia and Montenegro. The explanation is that Serbia enters reformation process with delay and very low starting index in relation to Rule of Law. Practically, the reform process, starts in 2002.

Key words: institutions, institutional development, Rule of Law, Republic of Serbia, European Union.

ЛИТЕРАТУРА

Acemoglu Daron, Lecture Note for Political Economy of Institutions and Development: Massachusetts Institute of Technology, 2003.

Acemoglu Daron, *Introduction to Modern Economic Growth*, Introduction to Modern Economic Growth, Princeton University Press. 2009.

Michael Burda, Charles Wyplost, Makroekonomija, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, Beograd, 2012.

Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation, 2018.

Kaufmann Daniel, Kraay Aart, Mastruzzi Massimo, The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430, 2010. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1682130>

Лековић, Властимир, *Институционална економија*, Економски факултет Универзитета у Крагујевцу, 2010.

North Douglass C. & Thomas Robert Paul, The rise of the western world: A new economic history, Cambridge University Press, 1973.

North Douglass C. Economic Performance Through Time. The American Economic Review, 84 (3), 1994.

North, Douglass C. , Institucije, institucionalna promjena i ekonomska uspešnost, *Masmedija, Zagreb, 2003.*

Dani Rodrik, Institutions for High-quality growth: What they are and how to acquire them, Studies in International Comparative Development, 35(3), 2000.

Dani Rodrik, Subramanian Arvind, From “Hindui Growth” to Productivity Surge: The mystery of the Indian Growth Transition, Paper presented at the IMF Jacques, 2004.

The Worldwide Governance Indicators , World Bank, 2018.

Transition Report , European Bank for Reconstruction and Development, 2018.

Corruption Perceptions Index, *Transparency International, 2018.*